

1 Grootboek, journaalposten, balans en resultatenrekening

Leerdoelen

Na het bestuderen van dit hoofdstuk kan een student:

- de begrippen ‘dagboek’, ‘grootboek’, ‘rekeningschema’, ‘journaalpost’, ‘balans’, ‘resultatenrekening’ in eigen woorden uitleggen;
- de boekingsregels op een casus toepassen;
- het verschil tussen een vennootschappelijke en een fiscale jaarrekening in eigen woorden uitleggen;
- een analyse maken van de te corrigeren boekingen en deze boekingen in een casus verwerken.

In de boekhouding worden de financiële feiten (boekingsfeiten) van een onderneming systematisch vastgelegd en verwerkt. Boekingsfeiten zijn enerzijds uitgaven en ontvangsten. De boekingsfeiten worden via boekstukken in het grootboek verwerkt. Naast het begrip boekhouding bestaat ook het begrip ‘administratie’. De administratie van een onderneming is breder dan de boekhouding sec. De administratie van een onderneming bestaat naast de boekhouding ook uit correspondentie, offertes, klantgegevens, calculaties, salarisadministratie, planning, enzovoort.

Niet alle kosten van een onderneming zijn uitgaven. Er is een wezenlijk verschil tussen uitgaven en kosten. Een uitgave is een betaling, een geldtransactie; het leidt tot een verandering in de liquide middelen. Kosten zijn uitgaven of waardeverminderingen.

Let op!

Sommige uitgaven zijn geen kosten en sommige kosten zijn geen uitgaven. De aankoop van een auto is een investering. Het is wel een uitgave maar het is geen kostenpost voor de onderneming. De jaarlijkse waardeverminderingen van de auto (de afschrijvingen) zijn voor de onderneming kosten maar geen uitgaven.

Voorbeeld

Als een ondernemer een bedrijfsauto koopt en betaalt, is dat een uitgave. Deze uitgave is geen kostenpost. Het is een investering. Deze investering wordt op de balans geactiveerd. De bedrijfsauto wordt jaarlijks door gebruik in de onderneming minder waard. Daarom wordt jaarlijks een bedrag als kosten op de resultatenrekening (winst- en verliesrekening) in aanmerking genomen. Dit heet afschrijven. De afschrijvingskosten zijn geen uitgaven maar wel ondernemingskosten. De afschrijvingskosten nemen wij op de resultatenrekening op en ze komen bij het bepalen van de winst in aftrek. De jaarlijkse kosten van de auto zoals verzekeringskosten, brandstofkosten, motorrijtuigenbelasting, onderhoudskosten enzovoort zijn zowel ondernemingskosten als uitgaven.

Anderzijds zijn financiële feiten (boekingsfeiten) waardeveranderingen van de bezittingen, de schulden en/of het eigen vermogen. Aan de basis van een financieel feit ligt vaak een schriftelijk of digitaal document, ook wel een boekingsstuk genoemd. Een voorbeeld van een boekingsstuk is een factuur, een bankafschrift of een eigen gemaakte schriftelijke notitie, ook wel memoriaalstuk genoemd.

Door middel van het vastleggen van de financiële feiten wordt inzage verkregen in de vermogenspositie van een onderneming. De wettelijke verplichting voor het voeren van een boekhouding is voor een 'ieder' die een bedrijf of zelfstandig beroep uitoefent vastgelegd in artikel 3:15i lid 1 Burgerlijk Wetboek (BW).

'Een ieder die een bedrijf of zelfstandig een beroep uitoefent, is verplicht van zijn vermogenstoestand en van alles betreffende zijn bedrijf of beroep, naar de eisen van dat bedrijf of beroep, op zodanige wijze een administratie te voeren en de daartoe behorende boeken, bescheiden en andere gegevensdragers op zodanige wijze te bewaren, dat te allen tijde zijn rechten en verplichtingen kunnen worden gekend.'

Voor rechtspersonen is deze verplichting vastgelegd in artikel 2:10 lid 1 BW:

'Het bestuur is verplicht van de vermogenstoestand van de rechtspersoon en van alles betreffende de werkzaamheden van de rechtspersoon, naar de eisen die voortvloeien uit deze werkzaamheden, op zodanige wijze een administratie te voeren en de daartoe behorende boeken, bescheiden en andere gegevensdragers op zodanige wijze te bewaren, dat te allen tijde de rechten en verplichtingen van de rechtspersoon kunnen worden gekend.'

Het grootste gedeelte van de boekhoudingen wordt met behulp van een boekhoudprogramma¹ gevoerd, met als gevolg dat het soms lastig is om de systematiek van het boekhouden te begrijpen. Immers, na het intoetsen van de gegevens in het boekhoudprogramma verwerkt het boekhoudprogramma deze gegevens met een druk op de knop tot een balans of een resultatenrekening. Hoe het boekhoudprogramma tot de balans of de resultatenrekening komt, is voor sommigen abacada-bra. Daarom wordt in dit hoofdstuk de basis van het boekhouden behandeld.

1 Bekende boekhoudprogramma's zijn Exact, SnelStart, Multivers, SAP, Accountview.

In dit boek wordt gesproken over de vennootschappelijke jaarrekening; andere benamingen hiervoor zijn ‘bedrijfseconomische’ of ‘commerciële’ jaarrekening.

De boekhouding van een onderneming bestaat uit een rekeningschema, dagboeken en een grootboek. Het rekeningschema is een decimaaloverzicht van de grootboekrekeningen die in een onderneming gebruikt worden. Een grootboekrekening wordt in het algemeen met vier cijfers aangeduid (0000 tot en met 9999). Het eerste cijfer staat voor de rubriek, het tweede cijfer voor de subrubriek en de laatste twee cijfers geven het rekeningnummer aan.

Voorbeeld van een rekeningschema:²

ALGEMEEN REKENINGSHEMA						
RUBRIEK 0	RUBRIEK 1	RUBRIEK 2	RUBRIEK 4	RUBRIEK 7	RUBRIEK 8	RUBRIEK 9
010 Bedrijfspand	100 Kas	200 Kruisposten	400 Brutooloon	700 Voorraad goederen	800 Inkoop-prijs verkopen	910 Ontvangen kortingen
011 Afschrijving bedrijfspand	110 Bank	210 Te betalen lonen	401 Sociale lasten	710 Inkoop	830 Verleende kortingen	940 Incidentele resultaten
015 Verbouwing	130 Debiteuren		409 Overige personeelskosten			
016 Afschrijving verbouwing	140 Crediteuren		410 Huisvestingskosten			
020 Inventaris	160 Loonheffingen		420 Autokosten			
021 Afschrijving Inventaris	161 Pensioenpremie		430 Verkoopkosten			
030 Machines	170 Rekening-courant directeur ²⁾		460 Interestkosten			
031 Afschrijving machines	171 Te betalen vennootschapsbelasting ³⁾		470 Algemene kosten			
040 Auto's	180 Te verrekenen omzetbelasting		480 Afschrijvingskosten			
041 Afschrijving auto's ¹⁾	181 Verschuldigde omzetbelasting					
060 Aandelenvermogen ¹⁾	182 Af te dragen omzetbelasting					
061 Winstreserve ¹⁾	190 Vooruitbetaalde bedragen					
080 Leningen o/g	191 Nog te betalen bedragen					
081 Hypothecaire lening	192 Nog te ontvangen bedragen					
	193 Vooruitontvangen bedragen					
¹⁾ Bij de eenmanszaak zijn 060 + 061 samengevoegd tot rek. 050 Eigen vermogen	²⁾ Bij de eenmanszaak boek je privé-opnamen op 051 Privé					
	³⁾ Bij de eenmanszaak betaal je de winstbelasting via 051 Privé					

Voorbeeld nummering van grootboekrekeningen:

4210

- 4 staat voor de rubriek, er wordt aangegeven dat het een kostenrekening is;
- 2 staat voor de subrubriek, bijvoorbeeld huisvestingskosten;
- 10 staat voor het rekeningnummer, bijvoorbeeld huur.

Een ondernemer is vrij; er wordt niet voorgeschreven hoe zijn administratie moet worden opgebouwd of hoe zijn grootboek moet worden ingericht.

Het dagboek is onderdeel van de financiële administratie. Aan de hand van primaire documenten zoals een inkoopfactuur, bankafschrift, verkoopfactuur of kasstaat worden de financiële feiten in het dagboek vastgelegd. Dit wordt ook

2 Drs. P.F. Pieterse en K.P. Pietersen, *Bijlage bij Basiskennis Boekhouden BKB, Boekhouden in de praktijk 1*, Baarn: NOI, 9^e druk, 1^e oplage, p. 40.

wel de primaire boeking genoemd. De volgende dagboeken worden vrijwel in alle ondernemingen gebruikt:

- inkoopboek: hierin worden de inkopen geadministreerd;
- verkoopboek: hierin worden de verkopen geadministreerd;
- bankboek: hierin worden de ontvangsten en uitgaven per bank geadministreerd;
- kasboek: wordt gebruikt voor alle contante betalingen en ontvangsten in een onderneming;
- memoriaalboek ook wel diverse postenboek genoemd.

Het grootboek is het administratieve centrum van de onderneming; het bestaat uit rekeningen/overzichten waarop de gevolgen van de financiële feiten systematisch worden vastgelegd. Dit noemen wij ook wel de secundaire boeking. In het grootboek onderscheiden wij rekeningen van balans, de zogenoemde balansrekeningen en rekeningen van resultaat, de zogenoemde kosten- en opbrengstenrekeningen. Aan de hand van het decimale cijfer is te onderscheiden of het een rekening van balans of resultaat betreft:

Begincijfer	Omschrijving	Balans/ Resultaat
0	Vaste activa, eigen vermogen, voorzieningen, langlopende schulden	Balans
1	Vlottende activa (geen voorraden), kortlopende schulden	Balans
2	Tussenrekeningen	Neutraal
3	Voorraad grondstoffen	Balans
4	Kosten	Resultaat
5	Verbijzondering van indirecte kosten	Resultaat
6	Directe fabricagekosten en toeslag voor indirecte fabricagekosten	Resultaat
7	Voorraad gereed product, voorraad goederen in bewerking	Balans
8	Verkopen	Resultaat
9	Samenvatting van het bedrijfsresultaat, belastinglast, privémutaties	Resultaat

De rubrieken drie, vijf en zes komen in een ‘handelsbedrijf’ in principe niet voor. Iedere grootboekrekening heeft een debet- en een creditzijde en wordt bijgehouden in een T-model, ook wel scontrovorm genoemd:

Debet	Credit
Mutaties	Mutaties
Totaal	Totaal

De tegenhanger van het T-model is de staffelvorm. Bij een staffelvorm staan credit (vermogen/opbrengst) en debet (bezit/kosten) verticaal onder elkaar opgenomen.

Het grootboek wordt aan de hand van journaalposten gevoed met boekingen. Met behulp van een journaalpost wordt een grootboekrekening voor een bepaald bedrag gedebiteerd of gecrediteerd. Een journaalpost moet altijd in evenwicht zijn, dat wil zeggen dat de bedragen aan de debet- en de creditzijde aan elkaar gelijk moeten zijn. Een journaalpost bestaat uit minimaal twee regels. Dit vloeit voort uit de systematiek van het 'dubbel boekhouden'. Het dubbel boekhouden is in de vijftiende eeuw beschreven door de Italiaan Luca di Borgo Pacioli. Bij dubbel boekhouden wordt elk financieel feit op twee rekeningen geboekt, eenmaal aan de debetzijde en eenmaal aan de creditzijde. 'Dubbel boekhouden' moet overigens niet verward worden met een dubbele boekhouding. Bij een dubbele boekhouding houdt een onderneming naast een reguliere boekhouding een schaduwboekhouding bij met bijvoorbeeld als doel het ontduiken van belastingen, het misleiden van beleggers of het verbergen van illegale activiteiten.

Schematische voorstelling van het grootboek:³

GROOTBOEK							
BEDRIJFSPAND				EIGEN VERMOGEN			
datum	omschrijving	debet	credit	datum	omschrijving	debet	credit
jan.1	balans	214.000		jan.1	balans		65.000
INVENTARIS				HYPOTHEEK			
datum	omschrijving	debet	credit	datum	omschrijving	debet	credit
jan.1	balans	36.000		jan.1	balans		183.000
BANK				CREDITEUREN			
datum	omschrijving	debet	credit	datum	omschrijving	debet	credit
jan.1	balans	9.000		jan.1	balans		12.000
KASGELD							
datum	omschrijving	debet	credit				
jan.1	balans	1.000					

3 Drs. P.F. Pieterse en K.P. Pietersen, *Basiskennis Boekhouden BKB, Boekhouden in de praktijk 1*, Baarn: NOI, 9^e druk, 1^e oplage, p. 30.